
Zákl. směry sociologie

Dilemata a spory mezi jednotlivými přístupy sociologie

Základní otázka č. 1: *Jsme produkty anebo tvůrci společnosti?* Sociální struktura vs. sociální jednání (tj. makroperspektiva společnosti vs. mikroperspektiva jedince)? → viz první přednáška

Základní otázka č. 2: *Jak je vůbec možný řád (stabilita) ve společnosti? Co ji drží pohromadě?*

- 1) Konsensus vs. konflikt (které tendence jsou hlavním rysem společnosti?)
- 2) Vznik moderního světa/kapitalismu (jaké jsou jeho příčiny a hlavní mechanismy?)
- 3) Sociální nerovnosti (jejich „funkčnost“, povaha, příčiny a důsledky)

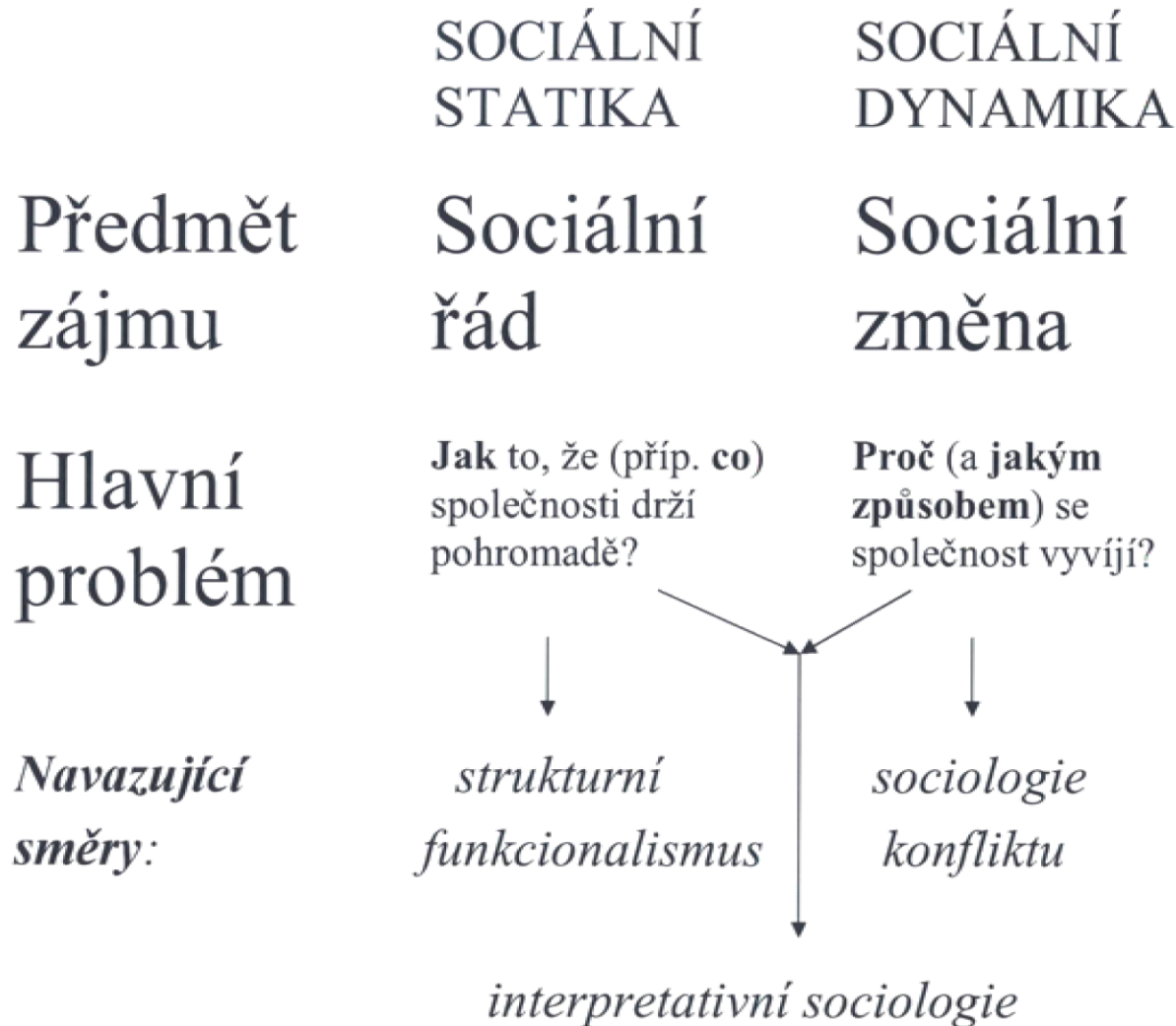
Základní teoretické přístupy („školy“)

- Založení sociologie (Durkheim, Weber, Marx)
> krystalizace jednotlivých teoretických přístupů
  - Během 20. století – rostoucí vliv americké sociologie (G.H. Mead)
  - Hlavní teoretické přístupy: strukturalismus, funkcionalismus, marxismus, symbolický interakcionismus
-

Struktura sociologie

(jedno z možných) dělení sociologie

(AUGUSTE COMTE, 1798-1857)

Funkcionalismus

- Vychází z díla É. Durkheima a A. Comta
  - Důraz na celistvý pohled na společnost (či její části) a její instituce a prvky
  - Studium toho, jak jednotlivé prvky (ne-) přispívají ke kontinuitě společnosti jako celku – ať už manifestně nebo latentně
  - Obecně jsou zdůrazňovány faktory související se sociální soudržností a stabilitou
-

ZÁKLADNÍ PARADIGMATA V SOCIOLOGII

(Pro podrobnější výklad viz učebnice J. Kellera , příp. L. Urbana):

1) TEORIE KONSENSUÁLNÍ

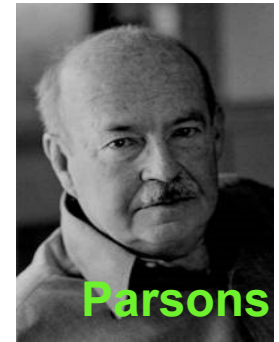
- *Strukturní funkcionalismus* jako nejvýraznější směr a jeho nejvýznamnější představitelé:

Talcott Parsons (1902-1979) – Sociologie zkoumá sociální systém a jeho funkce:

1. Adaptace na prostředí
2. Dosahování cílů
3. Zajištění integrace
4. Udržování vzorců jednání

Robert. K. Merton (1910-2003) latentní a manifestní funkce, teorie středního dosahu a další koncepty

- *Teorie sociální směny*

Otázky k Mertonovi

- Z jakého rozporu pramení to, co Merton nazývá deviantním chováním? Co nazývá deviantním chováním?
  - Působí sociální tlaky směrem k deviaci stejně na všechny lidi?
  - Vysvětlete jednotlivé typy individuální adaptace a uveďte pro ně příklady!
-

Strategie adaptace lidí dle Mertona

Způsoby adaptace:	Společensky schvalované kulturní cíle	Legitimní prostředky
I. KONFORMITA	+	+
II. INOVACE	+	-
III. RITUALISMUS	-	+
IV. ÚNIK	-	-
V. REBELIE	+ -	+ -

+ přijetí

- odmítnutí

+ -- odmítnutí panujících hodnot a dosažení nových

2) Konfliktní perspektiva

- Zakladatelé:

Karl Marx (1818-1883)

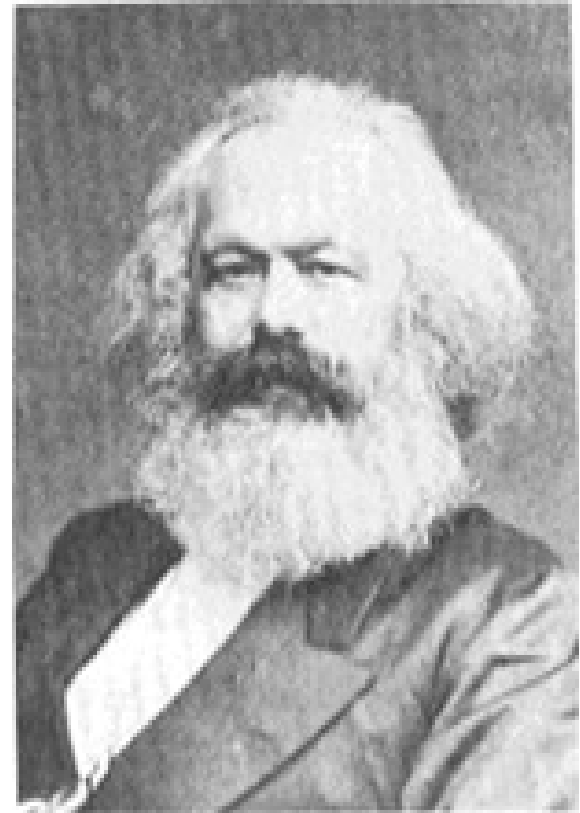
německý filozof, „sociolog“
a ekonom

Friedrich Engels (1820-1895),

německý politický filosof

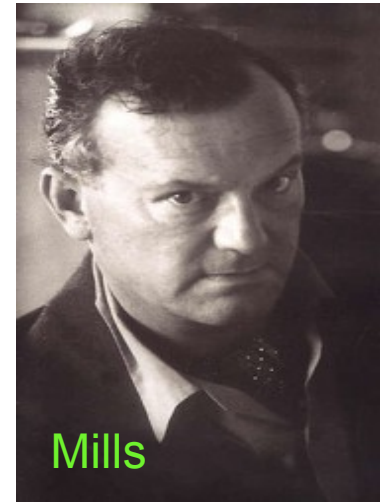
Ústředním bodem marxismu
je kritická analýza
kapitalismu a teorie
sociální změny (sociální
konflikty, politická moc atd.)

Karl Marx

MODERNÍ TEORIE KONFLIKTU

- Nezaměřuje se pouze na třídní boj (jako Marx), nýbrž na celkovou strukturu společnosti, na konflikt mezi skupinami s různými zájmy.
- Ch. W. Mills (kritická sociologie, *Mocenská elita*, ©1956)
- R. Dahrendorf
- R. Collins aj.

Mikrosociologie – hlavní premisy:

- Lidské bytosti jednají na základě významů, které přiřkládají věcem kolem sebe.
- Tyto významy nejsou vlastností samotných věcí, nýbrž jsou produktem sociální interakce.
- Tyto významy nejsou stabilní, mohou být neustále pozměňovány či potvrzovány v průběhu nových interakcí.

Zdroj: Keller, J.: *Úvod do sociologie*.

Sociální jednání (Max Weber)

- Je vždy jednáním v sociálním kontextu.
  - Je orientováno na skupinu (jedince) nebo sociální kontext.
  - Je spojeno s určitým očekáváním ze strany druhých.
  - Je tedy závislé na řádu vytvořeném sociální skupinou.
  - Je tedy kontrolované sociální skupinou (ať už záměrně či nezáměrně, vědomě či nevědomě).
  - Typy jednání: tradiční, afektivní, racionální.
-

3) INTERPRETATIVNÍ SOCIOLOGIE:

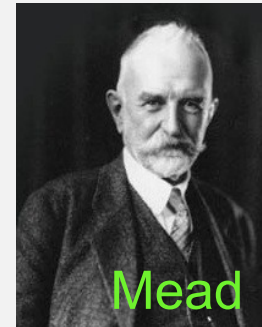
→ Vliv Maxe Webera

Hlavní směry:

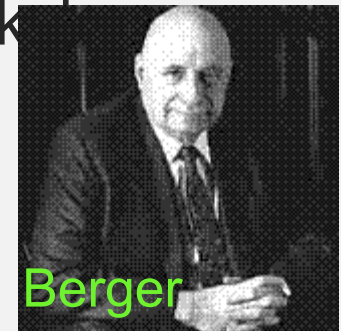
- Symbolický interakcionismus

W.I. Thomas (1863-1947), tzv. Thomasův teorém – definice situace

G. H. Mead (1863-1931), teorie Self = sociálního Já
na bázi komunikace, teorie rolí, teorie socializace)

- Na rozdíl od předcházejících přístupů je klíčový důraz kladen na jedince a jeho činnost (zejména v kontextu ostatních konkrétních osob) – mikroúroveň sociálního života.
- Důraz na symboly a jejich výměnu jakožto „nadreálné prvky“, na jejich vnímání, interpretaci, a rekonstrukci ze strany jedinců.

Základní pozice v otázce hodnotící kompetence sociologie utvářené v průběhu sociologické tradice

1) Max Weber (přelom 19. a 20. století)

vymezení základní metodologické zásady tzv. „nehodnotící sociologie“ – jde o to zamezit proniknutí subj. soudů do vědeckých výpovědí.

2) Kritická škola (či radikální sociologie) čerpající z marxistických tradic:

‘Sociologie má být nástrojem kritiky, nikoli součástí systému.’

Z její poválečných představitelů např. *Ch.W. Mills*:
‘Sociologie pod rouškou hodnotové neutrality podporuje mocenskou elitu.’

...pokračování

3) Širší spor *neutrální vs. angažované sociologie* (druhá polovina 20. století)

(viz Frankfurtská škola, L. Althusser, P. Bourdieu, feministické směry ad.)

4) Postmodernismus (konec 20. století) – přináší silný relativizující prvek;

argumentace, dle které hodnotových soudů se v principu nelze v sociální vědě zbavit, badatel samotný není schopen vystoupit mimo svou sociální pozici, která jeho pohled nutně zkresluje.

Literatura

- Durkheim, È.: ***Společenská dělba práce.*** Brno: CDK, 2004.
  - Merton, R. K.: ***Studie ze sociologické teorie.*** Praha: SLON, 2000.
  - Mills, Ch. W.: ***Mocenská elita.*** Praha: Orbis, 1966.
  - Goffman, E.: ***Všichni hrajeme divadlo.*** Praha: Nakladatelství studia Ypsilon, 1999.
  - Berger, P. L.: ***Sociální konstrukce reality.*** Brno: CDK, 1999.
-